

DŽ. G. BALARD

CARSTVO
SUNCA

Prevela
Tijana Parezanović

■ Laguna ■

Naslov originala

J. G. Ballard

EMPIRE OF THE SUN

Copyright ©1984, J.G. Ballard

All rights reserved

Translation copyright © 2018 za srpsko izdanje, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

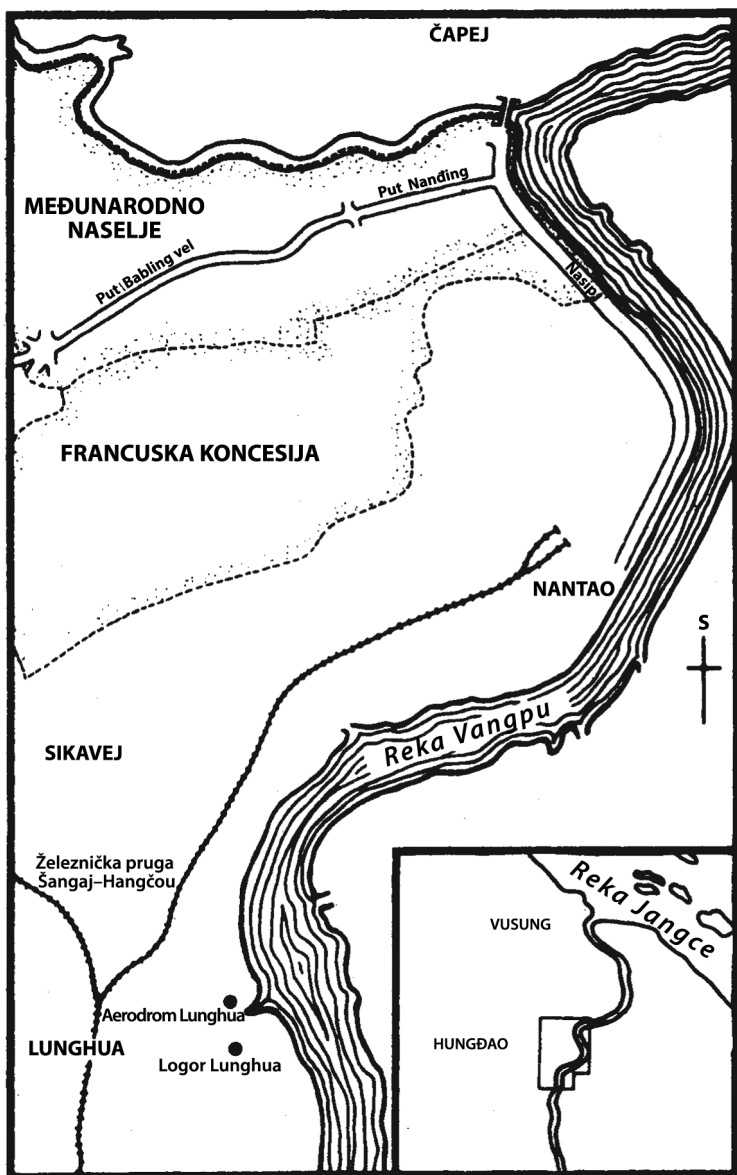
NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

Carstvo sunca je inspirisano mojim doživljajima iz Šangaja, u Kini, tokom Drugog svetskog rata, i iz Lunghue (Sabirnog centra za civile), gde sam bio smešten od 1942. do 1945. Svojim najvećim delom roman se zasniva na događajima kojima sam prisustvovao za vreme japanske okupacije Šangaja i unutar logora u Lunghui.

Napad Japanaca na Perl Harbor odigrao se 7. decembra 1941, na nedeljno jutro, ali je usled vremenske razlike preko međunarodne datumske granice u Pacifiku, u Šangaju tada već bio ponedeljak ujutru, 8. decembra.

Dž. G. Balard

Šangaj, 1941.

Sadržaj

PRVI DEO

1. Veče uoči Perl Harbora	13
2. Prosjaci i akrobate	24
3. Napušteni aerodrom	33
4. Napad na <i>Petrel</i>	44
5. Bekstvo iz bolnice	56
6. Mladić s nožem	63
7. Ispražnjeni bazen	71
8. Vreme za izlet	82
9. Kraj ljubaznosti	91
10. Nasukani teretnjak	96
11. Frenk i Bejzi	104
12. Muzika za ples	112
13. Bioskop na otvorenom	120
14. Američki avioni	128
15. Na putu za logore	135

16. Sledovanje vode	140
17. Predeo ispunjen aerodromima	152
18. Lutalice	164
19. Pista	174

DRUGI DEO

20. Logor Lunghua	183
21. Pregradak	193
22. Škola života	200
23. Vazdušni napad	210
24. Bolnica	220
25. Grobljanska bašta	229
26. Drugaci iz Lunghue	240
27. Pogubljenje	250
28. Bekstvo	259
29. Marš ka Nantaou	271
30. Olimpijski stadion	284
31. Carstvo sunca	294

TREĆI DEO

32. Evroazijat	307
33. Kamikaze	314
34. Frižider na nebu	320
35. Poručnik Prajs	327
36. Muve	339
37. Rezervisana soba	345
38. Put za Šangaj	351
39. Banditi	359

40. Oboreni vazduhoplovci 372

41. Spasilačka misija 380

ČETVRTI DEO

42. Užasni grad 389

O autoru 397

PRVI DEO

Veče uoči Perl Harbora

Ratovi su rano pristizali u Šangaj, sustižući se međusobno poput struja koje su jurile uz reku Jangce i vraćale u ovaj napirlitani grad sve kovčege koje je voda ponela sa pogrebnih dokova na Kineskom nasipu.

Džim je počeo da sanja ratove. Činilo se da u noćima isti nemi filmovi trepere po zidovima njegove sobe u Aveniji Amherst i pretvaraju njegov usnuli um u napuštenu salu za projekcije dnevnih vesti. Tokom zime 1941, svi su u Šangaju prikazivali ratne filmove. Fragmenti snova pratili su Džima svuda po gradu; u predvorjima robnih kuća i hotela slike Dan-kerka i Tobruka, Operacije Barbarosa i Silovanja Nandinga bežale su na slobodu iz njegovih pretovarenih misli.

Na Džimovo zaprepašćenje, čak je i starešina šangajske Katedrale nabavio sebi neki stari projektor. Nakon jutarnje službe u nedelju 7. decembra, dan uoči napada Japana na Perl Harbor, dečaci iz hora su zaustavljeni pre nego što će krenuti kućama i u stroju biti poslani u kriptu. Još ne behu svukli sutane kad su ih poređali na ležaljke rekvirirane iz šangajskog jedriličarskog kluba da odgledaju prošlogodišnji *Marš vremena*.

Zadubljen u misli o svojim nemirnim snovima i zbunjen time što u njima nedostaju zvučne trake, Džim je razvlačio svoj uštirvani okovratnik. Fantazija na orguljama bubnjala je kroz betonsku tavanicu poput prodornog bola u glavi, a na platnu su podrhtavale poznate slike tenkovskih borbi i vazдушnih okršaja. Džim je nestrpljivo očekivao pripreme za božićni maskenbal koji je tog popodneva priređivao doktor Lokvud, potpredsednik Udruženja britanskih rezidenata. Provozaće se kroz japanske redove do Hungđaoa, pa onda slede kineski opsenari, vatromet i još dnevnih vesti, ali Džim je imao sopstvene razloge zbog kojih je želeo da ode na zabavu doktora Lokvuda.

Ispred vrata sakristije kineski šoferi su čekali kraj svojih pakarda i bjuika i žučno se raspravljali među sobom. Džimu je film bio dosadan jer ga je gledao već desetak puta, pa je slušao kako očev šofer Jang gnjavi crkvenjaka, Australijanca. Gledanje vesti je, međutim, postalo patriotska dužnost svakog Britanca van domovine, kao što je to i prikupljanje sredstava na lutriji u kantri klubu. Igranke i baštenske zabave, nebrojene flaše škotskog viskija ispijene zarad pomoći ratnim naporima (kao i svako dete, Džim je bio opčinjen alkoholom iako ga je na neki neodređen način i osuđivao), uskoro su iznedrile dovoljno novca da se kupi jedan spitfajer – verovatno jedan od onih, cenio je Džim, koji su oboreni na prvom letu, dok je pilot gubio svest od isparenja džonija vokera.

Obično je Džim gutao vesti, koje su predstavljale deo napora što ih je britanska ambasada ulagala u propagandu, kako bi uzvratila udarac nemačkim i italijanskim ratnim filmovima koji su se prikazivali u javnim bioskopima i osovinskim klubovima u Šangaju. Ponekad bi vesti iz Engleske u produkciji *Pate* kod njega ostavljale utisak da, uprkos neprekinutom nizu poraza, britanski narod ipak u potpunosti

uživa u ratu. Filmovi iz serijala *Marš vremena* bili su mračniji na način koji se Džimu dopadao. Dok se gušio u uskoj sutani, posmatrao je kako zapaljeni hariken pada s neba prekrivenog bombarderima dornije ka engleskoj poljani, prizor poput onih u dečijim knjigama, kakav on nikada nije video. Krstarica *Graf Špe* leži sa probušenim dnom u delti Rio de la Plate, reke jednako melanholične kao i Jangce, a oblaci dima uzdižu se iz razrušenog gradića negde u istočnoj Evropi, toj crnoj planeti sa koje je Vera Frankel, njegova sedamnaestogodišnja guvernanta, pobjegla izbegličkim brodom pre šest meseci.

Džimu je laknulo kad su se vesti završile. Zajedno sa drugovima iz hora isteturao se na neobičnu svetlost dana i svi su krenuli ka svojim šoferima. Njegov najbliži prijatelj, Patrik Maksted, isplovio je sa majkom iz Šangaja ka bezbednom britanskom utvrđenju u Singapuru, i Džim je osećao kako mora da gleda filmove radi Patrika, pa čak i radi Beloruskinja koje su prodavale nakit na stepenicama katedrale i kineskih prosjaka koji su se odmarali među grobovima.

Glas komentatora i dalje je tutnjao u njegovoj glavi dok se vozio kući kroz prepune šangajske ulice u pakardu svojih roditelja. Slatkorečivi šofer Jang jednom je prilikom radio kao statista u filmu lokalne produkcije u kojem je glavnu ulogu igrala Čijang Čing, glumica koja je napustila karijeru kako bi se pridružila komunističkom vođi Mao Cedungu. Jang je inače uživao u preuveličanim pričama o filmskim vratolomijama i specijalnim efektima koje su oduševljavale njegovog jedanaestogodišnjeg putnika. Ali danas Jang nije obraćao pažnju na Džima i izгнаo ga je na zadnje sedište. Udarao je po moćnoj pakardovoj sireni, nastavljajući dvoboj sa agresivnim vozačima rikši koji su pokušavali da zakrče put Babling vel kako strani automobili ne bi mogli da prođu.

Spustivši prozor, Jang je ošinuo kožnim jahačkim bičem po neopreznim pešacima, barskim zabavljačicama koje su nehajno šetale noseći svoje američke torbice i starim nanama, kineskim dadiljama povijenim pod obramicama od bambusovog drveta na kojima su bili nanizani obezglavljeni pilići.

Jedan otvoren kamion dupke pun profesionalnih dželata skrenuo je ispred njih ka Starom gradu gde su se vršila javna pogubljenja davljenjem. Zgrabivši priliku, bosonogi prosjačić potrča uz pakarda. Tresnuo je pesnicama na vrata i ispružio dlan ka Džimu, uz krike koji su se mogli čuti na svim šangajskim ulicama:

„Nema mamu! Nema tatu! Nema viski sa sodom!“

Jang ga je ošinuo bičem i dečak je pao na zemlju, pa se podigao i našao tačno između prednjih točkova krajslera koji mu je prilazio i onda potrčao uz njega.

„Nema mamu, nema tatu...“

Džim je mrzeo jahački bič, ali mu se pakardova sirena dopadala. Barem je uspevala da uguši tutnjavu aviona sa osam mitraljeza, zavijanje sirena za vazдушnu uzbunu u Londonu i Varšavi. Bilo mu je i više nego dosta rata u Evropi. Džim se zagledao u kitnjastu fasadu robne kuće kompanije *Sinsir*, na kojoj je istaknuto mesto zauzimao ogroman portret Čang Kajšeka sa kojeg je pozivao narod Kine na veće i još veće žrtvovanje u borbi protiv Japanaca. Slabašna svetlost koja se odražavala sa pokvarene neonske cevi treperila je iznad blagih usana na generalisimovom licu, odajući isti onaj treptaj koji je Džim viđao u snovima. Čitav Šangaj se pretvara u dnevne vesti koje cure iz njegove glave.

Da li mu je prevelika količina ratnih filmova oštetila mozak? Džim je pokušao da ispriča majci svoje snove, ali kao i svi odrasli ljudi u Šangaju te zime, i ona je bila previše zabrinuta da bi ga slušala. Možda i sama ima ružne snove. Na

neki jeziv način, te ispreturane slike tenkova i bombardera bile su potpuno neme, kao da je njegov usnuli um pokušavao da odvoji stvarni rat od izmišljenih sukoba koje su proizveli produkcija *Pate* i britanski *Muviton*.

Džim se nije kolebao oko toga šta je stvarno. Stvarni rat je sve ono što je video sopstvenim očima otkad su Japanci okupirali Kinu 1937, ona stara bojišta u Hungđaou i Lunghui na kojima su kosti nepokopanih pokojnika izranjale na površinu polja riže svakog proleća. Stvarni rat su hiljade kineskih izbeglica koje umiru od kolere iza zaključanih ograda u Putungu, kao i krvave glave komunističkih vojnika natakute na koplja duž Nasipa. U stvarnom ratu niko ne zna na kojoj je strani i nema zastava, komentatora i pobednika. U stvarnom ratu nema neprijatelja.

Za razliku od toga, nastupajući sukob između Britanije i Japana, za koji su svi u Šangaju smatrali da će izbiti u leto 1942, pripada kraljevstvu glasina. Brod sa zalihama zakačen za nemački napadač u Kineskom moru sada je otvoreno posećivao Šangaj i usidrio bi se na reci, gde je uzimao gorivo sa barži kojih je bilo na desetine – a mnoge su, kako je smrknuto primetio Džimov otac, bile vlasništvo američkih naftnih kompanija. Gotovo sve američke žene i deca bili su evakuisani iz Šangaja. U svom razredu u školi pri Katedrali, Džim je bio okružen praznim klupama. Većina njegovih drugara je sa majkama otišla ka bezbednom utočištu u Hong Kongu ili Singapuru, dok su očevi pozatvarali kuće i uselili se u hotele duž Nasipa.

Jednog dana početkom decembra, Džim se posle škole pridružio ocu na krovu zgrade u kojoj je bila njegova kancelarija, na putu Sičuan, gde mu je pomogao da spali čitave sanduke spisa koje su kineski činovnici dovozili liftom. Trag nagorelog papira podigao se iznad Nasipa i pomešao

sa dimom nestrpljivih dimnjaka na poslednjim parobrodima koji su odlazili iz Šangaja. Putnici su se gomilali na brodskim mostovima, sve Evroazijati, Kinezi i Evropljani koji su se borili da se ukrcaju sa zavežljajima i koferima, spremni da se izlože opasnosti u vidu nemačke podmornice koja čeka na ušću reke Jangce. Vatre su se podizale sa krovova poslovnih zgrada u finansijskom okrugu, a posmatrali su ih kroz dvo-
glede japanski oficiri koji su stajali na betonskim osmatračnicama sa one strane reke, u Putungu. Ono što je Džima najviše uznemiravalo nije bio gnev Japanaca, već njihovo strpljenje.

Čim su došli do kuće na Aveniji Amherst, otrčao je na sprat da se presvuče. Džimu su se dopadale persijske papuče, izvezena svilena košulja i plave plišane pantalone u kojima je ličio na nekog statistu iz *Bagdadskog lopova*, i jedva je čekao da krene na zabavu kod doktora Lokvuda. Istrpeće i mađioničare i dnevne vesti, a onda će se uputiti na tajni randevu na koji je tokom tolikih meseci bio sprečen da ode usled glasina o ratu.

Da sve bude još lepše, nedeljom je Vera imala slobodno popodne i tada je posećivala roditelje u getu u Hongkouu. Ta bezvoljna mlada žena, i sama tek jedva nešto više od deteta, obično je pratila Džima svuda kao pas čuvar. Kada ga Jang bude dovezao kući – roditelji će ostati kod Lokvudovih na večeri – moći će slobodno da sam luta po praznoj kući, što mu pričinjava najveće zadovoljstvo. Devetoro kineskih slugu će biti tu, ali u Džimovim očima, kao i u očima druge britanske dece, oni su bili poput nameštaja, jednako nepomični i nevideći. Završiće sa lakiranjem aviona od drveta balse, i dopisaće još jedno poglavlje priručnika pod nazivom *Kako igrati kontrakt bridž* koji je sastavljao u školskoj

vežbanci. Nakon što je proveo godine slušajući majčine partije bridža i pokušavajući da iscedi ma kakvu logiku iz objava „Jedan karo“, „Dalje“, „Tri herca“, „Tri bez aduta“, „Kontra“, „Rekontra“, uspeo je da je nagovori da ga nauči pravilima, pa je čak i ovladao konvencijama, tim kodeksom unutar drugog kodeksa, od one vrste koja je Džima uvek opčinjavala. Uz pomoć vodiča Eli Kalberston, upravo je otpočinjao najteže poglavlje, ono o blef licitacijama – sve to, a još ne beše odigrao ni jedno jedino deljenje.

Međutim, ako se ispostavi da mu je ovaj posao previše zamoran, krenuće biciklom u obilazak Francuske koncepcije i poneće sa sobom vazdušnu pušku za slučaj da naleti na grupu dvanaestogodišnjih Francuza koji čine bandu iz Avenije Fok. Kad se bude vratio kući, već će biti vreme za radio-seriju *Fleš Gordon* na stanici XMHA, a posle nje ide muzički program tokom kojeg se on i njegovi drugari javljaju telefonom sa svojim željama pod najnovijim pseudonimima – „Betmen“, „Bak Rodžers“ i (Džimov) „As“, koji je voleo da čuje kada ga voditelj pročita, iako bi ga uvek obuzeo strašan stid.

Još dok je dobacivao sutanu kućnoj pomoćnici i navlačio kostim za zabavu, otkrio je da je sve to pod znakom pitanja. Veri se um pomutio od glasila o ratu, pa je odlučila da ne ode u posetu roditeljima.

„Otići ćeš na zabavu, Džejmse“, obavestila ga je Vera dok mu je zakopčavala svilenu košulju. „A ja ću pozvati roditelje telefonom i ispričati im sve o tebi.“

„Ali, Vera – oni žele da te vide. Znam da žele. Moraš da misliš na njih, Vera...“ Osujećen, Džim se ustručavao da se pobuni. Majka mu je rekla da bude ljubazan prema Veri i da je ne zadirkuje kao što je zadirkivao prethodnu guvernantu. Ta ćudljiva Beloruskinja ga je prestrašila dok se oporavljao

od zauški tako što mu je rekla da može da čuje glas Božiji na Aveniji Amherst, kako ih upozorava da pripaze na svoje ponašanje. Nedugo potom, Džim je zadivio drugare iz škole kad im je objavio da je ateista. Za razliku od nje, Vera Frankel je bila mirna devojka koja se nikad nije smešila i kojoj je sve u vezi sa Džimom i njegovim roditeljima bilo neobično, neobično koliko i sam Šangaj, taj nasilan i neprijateljski nastrojen grad koji je u odnosu na Krakov predstavljao sasvim drugi svet. Ona i njeni roditelji pobjegli su jednim od poslednjih brodova iz Hitlerove Evrope i sada su živeli sa još hiljadama jevrejskih izbeglica u Hongkouu, mračnoj četvrti sa nastambama i sumornim stambenim blokovima, iza šangajske lučke oblasti. Na Džimovo zaprepašćenje, život her Frankela i Verine majke odvijao se u jednoj sobi.

„Vera, gde žive tvoji roditelji?“ Džim je znao odgovor, ali je odlučio da pokuša da ga lukava izmami. „Je l' žive u kući?“

„Žive u jednoj sobi, Džejmse.“

„Jednoj sobi!“ Džimu je ovo bilo nezamislivo, daleko bizarnije od ma čega u stripovima o Supermenu i Betmenu. „Kolika je ta soba? Kao moja spavaća soba? Kao ova kuća?“

„Kao tvoja garderoba. Džejmse, neki ljudi nemaju toliko sreće kao ti.“

Zapanjen, Džim je zatvorio vrata garderobe i presvukao se u plišane pantalone. Pogledom je odmeravao malu odaju. Kako dvoje ljudi mogu da prežive u tako malom prostoru, nije mogao da dokuči baš kao ni konvencije u kontrakt bridžu. Možda postoji neki jednostavan ključ koji bi rešio problem, i eto njemu teme za još jednu knjigu.

Srećom, Veru je ponos naterao da zagriže mamac. Kada se uputila ka roditeljima, krenuvši u dugu šetnju do početne stanice tramvaja na Aveniji Džofri, Džim je uhvatio sebe kako i dalje razmišlja o misteriji te neverovatne sobe.

Odlučio je da potegne ovo pitanje kod majke i oca, ali oni su, kao i uvek, bili suviše uneti u vesti o ratu da bi ga uopšte primetili. Obučene za zabavu, zatekao ih je u očevoj radnoj sobi kako na kratkim talasima slušaju dnevne izveštaje iz Engleske. Otac je klečao pokraj radiograma u gusarskom kostimu, sa kožnim povezom podignutim na čelo i s naočarima na umornim očima, poput nekakvog učenog pirata. Piljio je u žute dugmiće utisnute poput zlatnih zuba u mahagonijsko lice radiograma. Na mapi Rusije koja je bila prostrta preko tepiha označio je novu odbrambenu liniju do koje se povukla Crvena armija. Beznadežno je piljio u nju, zatečen ogromnim prostranstvom Rusije kao što je i Džim bio zatečen sićušnom sobom Frankelovih.

„Hitler će stići do Moskve pre Božića. Nemci i dalje napreduju.“

Majka je stajala u kostimu tužnog pajaca pored prozora i zurila u čeličnosivo decembarsko nebo. Dugačak trup kineskog zmaja u pogrebnoj povorci talasao se ulicom, a zmajeva glava je klimala dok je obasipala evropske kuće svojim okrutnim osmehom. „U Moskvi sigurno pada sneg. Možda će ih vreme zaustaviti...“

„I tako jednom u svakom veku? Čak bi i to bilo previše da se traži. Čerčil mora da uvede Amerikance u rat.“

„Tata, kakva je to rasputica u Rusiji?“

Otac je podigao pogled ka Džimu koji je čekao na vratima, dok mu je nana pružala vazdušnu pušku kao da je lični nosač ovom pripadniku dobrovoljne pešadije u plavom plišu, spremnom da doprinese ruskim ratnim naporima.

„Ne tu pušku sa dijabolama, Džejni. Ne danas. Ponesi umesto nje avion.“

„Nano, ne diraj je! Ubiću te!“

„Džejni!“

Otac se okrenuo od radiograma, spreman da ga udari. Džim je nečujno stao kraj majke, čekajući da vidi šta će se desiti. Premda je voleo da biciklom skita po Šangaju, kod kuće se Džim uvek držao blizu majke, nežne i mudre žene kojoj su glavni životni ciljevi, zaključio je on, bili da ide na zabavu i da pomaže njemu oko domaćih zadataka iz latinskog. Kada nije bila kod kuće, on bi proveo mnoge spokojne sate u njenoj spavaćoj sobi, gde je mešao njene parfeme i u dokolici listao albume sa fotografijama na kojima je bila ona pre braka, zamrznutim slikama iz nekog začaranog filma u kojem je ona igrala ulogu njegove starije sestre.

„Džejni! Nemoj nikada više to da kažeš... Nećeš da ubiješ ni tvoju nanu niti ikoga drugog.“ Otac je opustio stisnute pesnice i Džim je shvatio koliko je zapravo iscrpljen. Često se Džimu činilo da se njegov otac trudi da ostane što smireniji, iako je opterećen pretnjama koje su njegovoj firmi upućivali komunistički sindikati, svojim radom pri Udruženju britanskih rezidenata, kao i strahom za Džima i njegovu majku. Dok je slušao vesti o ratu, postajao je gotovo omamljen. Između njegovih roditelja izrodila se snažna privrženost kakvu on nikada ranije nije video. Otac je znao da bude ljut na njega i da u isto vreme pokazuje duboko zanimanje za one najsitnije detalje Džimovog života, kao da veruje da je to što pomaže sinu da napravi model letelice važnije od samog rata. Po prvi put je bio potpuno nezainteresovan za ono što Džim uči u školi. Zasipao je Džima raznim čudnim podacima – o hemijskom sastavu savremenih sredstava za bojeenje, planu njegove kompanije za socijalnu pomoć kineskim fabričkim radnicima, školi i univerzitetu u Engleskoj koje će Džim pohađati posle rata i o tome kako može, ako poželi, da postane doktor. Sve su to bili sastavni delovi mladosti, koje, kako je izgleda njegov otac mislio, nikada neće ni biti.

Džim je razumno odlučio da ne izaziva oca i da ne pominje misteriju sobe Frankelovih u getu u Hongkouu, probleme blef licitiranja i nestanak zvučne trake u njegovoj glavi. Nikada više neće pretiti nani. Krenuće sada na zabavu, a on će pokušati da oraspoloži oca i da smisli neki način da se Nemci zaustave pred kapijama Moskve.

Prisećajući se kako je Jang opisivao veštački sneg u šangajskim filmskim studijima, Džim je seo na svoje mesto u pakardu. Bilo mu je milo što vidi da je Avenija Amherst ispunjena automobilima Evropljana koji odlaze na božićne zabave. Po čitavom zapadnom predgrađu ljudi su nosili kostime, kao da je Šangaj postao grad klovnova.

Prosjaci i akrobate

Njegovi roditelji, pirat i pajac, sedeli su u tišini dok se auto kretao ka Hungđaou, prigradskoj oblasti na osam kilometara zapadno od Šangaja. Obično bi majka upozorila Janga da pripazi i izbegne starog prosjaka koji je ležao na početku njihovog kolskog prilaza. Ali, kada je Jang prošavši kroz kapiju okrenuo glomazni auto, pa zatim jedva zastavši ubrzao niz Aveniju Amherst, Džim je primetio kako je prednjim točkom pregazio prosjakovo stopalo. Taj prosjak je došao pre dva meseca, jedan živi smotuljak dronjaka čija su jedina imovina bile otrcana papirna prostirka i prazna limena kutija cigareta krejven ej, kojom je mahao ispred prolaznika. Nikada se nije pomerao sa prostirke, već je žustro branio svoje mesto ispred kapije bogatog Evropljanina. Čak ni Momak i Težak Broj Jedan, to jest služinče i perač sudova, nisu uspeli da ga sklone.

Međutim, pozicija nije donela starcu mnogo koristi. Vremena su bila teška u Šangaju te zime, i nakon hladnog talasa koji je trajao nedelju dana bio je preumoran čak i da podigne svoju limenu kutiju. Džim se zabrinuo za prosjaka,

a majka mu je rekla kako mu je Težak odneo činiiju pirinča. Nakon jedne noći početkom decembra kada je palo puno snega, snežni nanos je obrazovao debeli jorgan iz kojeg se starčevo lice pomaljalo poput lica usnulog deteta iz perjanog prekrivača. Džim je ubedio sebe kako se ovaj nikad ne pomera zato što mu je ispod snega toplo.

Bilo je u Šangaju tako mnogo prosjaka. Sedeli su ispred kućnih kapija celom dužinom Avenije Amherst i mahali limenim kutijama krejven eja kao nekadašnji pušači koji su prekinuli s tom lošom navikom. Mnogi su pokazivali sablasne rane i deformitete, ali tog popodneva ih niko nije primećivao. Izbeglice iz varošica i sela u okolini Šangaja priticale su u grad. Drvene zaprege i rikše zakrčile su Aveniju Amherst, a svaka je bila natovarena celokupnom imovinom neke seljačke porodice. Deca i odrasli povijali su se pod balastima privezanim za leđa, dok su rukama gurali kolicca. Vozači rikši su potezali drške svojih nosiljki, pevajući i pljujući, dok su im se u meso na oteklim nožnim listovima urezivale vene debljine prsta. Sitni činovnici gurali su bicikle natovarene dušecima, pećima na ugalj i vrećama pirinča. Jedan prosjak bez noge, sa ogromnom kožnom cipelom privezanom oko grudnog koša, lelujavao se po putu kroz lavirint točkova, noseći u obema rukama drvene bučice. Kad je Jang pokušao da ga otera s puta, pljunuo je i zamahnuo pesnicom ka pakardu, te zatim nestao među točkovima rikši i taksija s pedalama, suveren u svom kraljevstvu pljuvačke i prašine.

Kad su stigli do uključenja iz Međunarodnog naselja na Veliki zapadni put, zatekli su red automobila sa obe strane punkta. Šangajska policija beše odustala od ma kakvog pokušaja da upravlja ruljom. Britanski oficir je stajao na tornju svog oklopnog vozila i pušio cigaretu, netremice gledajući u hiljade Kineza koji su se tiskali da prođu pored njega. Tu

i tamo bi se, tek toliko da se održi privid reda, jedan vojnik bez čina, Sik sa turbanom mrkožute boje, sagnuo i ošinio Kineze po leđima štapom od bambusovine.

Džim je gledao u policiju ne trepćući. Bio je opčinjen blistavim ukrštenim pojasevima na ovim oznojenim i nagojenim muškarcima, njihovim uznemirujućim genitalijama koje su po slobodi otkrivali kad god su hteli da mokre i izglancanim futrolama za pištolje koje su sadržale svu njihovu muškost. Džim je i sam želeo da jednog dana ponese futrolu za pištolj, da oseti kako mu ogromni revolver vebli prijanja uz butinu. Među košuljama u očevom garderoberu, Džim je pronašao automatski pištolj modela brauning, draguljasti predmet koji je podsećao na unutrašnjost kino-kamere njegovih roditelja, koju je jednom prilikom slučajno otvorio i osvetlio na stotine stopa filma. Teško je zamisliti da bi ti minijturni meci mogli da usmrte ikoga, a kamoli čvrste vođe komunističkih radnih organizacija.

Za razliku od njih, mauzerke koje su nosili viši činovnici japanske vojske bile su još i vrednije divljenja od veblija. Drveni držači su im visili do kolena, skoro kao korice za pušku. Džim je posmatrao japanskog narednika na punktu, sitnog ali snažnog muškarca koji je pesnicama sprečavao Kineze da prođu. Gotovo da su ga oborili seljaci koji su se zbili tu na svojim rikšama i prikolicama. Džim je sedeo pored Janga na prednjem sedištu pakarda i čvrsto držao svoj avion od balsa drveta dok je čekao da narednik potegne mauzerku i ispali hitac u vazduh. Ali Japanci su vodili računa o municiji. Dva vojnika su raščistila prostor oko seljanke čija su kolica prevrnuli. S bajonetom u ruci, narednik je razrezao vreću pirinča, koji se rasuo oko ženinih nogu. Ona je stajala, drhtala i plakala jednoličnim pevljivim plačem, okružena redovima izglancanih pakarda i krajslera sa putnicima Evropljanima obučenim u lepe kostime.

Možda je pokušala da prokrijumčari neko oružje preko punkta? Svuda među Kinezima ima pripadnika Kuomintanga i komunističkih špijuna. Džimu je bilo žao seljanke, kojoj je ta vreća pirinča verovatno bila sve što ima na svetu, ali se u isto vreme i divio Japancima. Dopadali su mu se njihova hrabrost i stoicizam, kao i njihova tuga, koja je na neki čudan način doticala Džima, koji nikad nije bio tužan. Kinezi, koje je Džim dobro poznao, bili su hladan, često i okrutan narod, ali su se na njima svojstven superioran način držali zajedno, dok je svaki Japanac bio sam. Svaki je od njih nosio fotografije identičnih porodica, male zvanične pozitive, kao da su za japanske vojnike bili regrutovani isključivo ljubitelji fotografija koje prikazuju nizove arkada.

Tokom svojih biciklističkih putovanja po Šangaju – a o tim izletima njegovi roditelji nisu baš ništa znali – Džim je provodio sate na japanskim punktovima, ponekad uspevajući da se dodvori nekom redovu koji bi se dosađivao. Nijedan od njih nikada ne bi pokazao Džimu svoje oružje, za razliku od britanskih vojnika u osmatračnicama duž Nasipa, zaštićenim vrećama s peskom. Dok su ležali u visećim ležalj-kama, nesvesni života koji se oko njih odvijao na pristaništu, dopustili bi Džimu da pokreće opruge na njihovim li enfield repetirkama i uklanja burad sa žicama za čišćenje pušaka. Džimu su se dopadali ti momci i njihovi čudni glasovi puni priča o nekoj stranoj, nepojmljivoj Engleskoj.

Ali ako dođe do rata, mogu li da pobede Japance? Džim je u to sumnjao, a znao je da i njegov otac takođe sumnja. Na početku rata protiv Kine, 1937, dve stotine japanskih mornara došlo je uz reku i ukopalo se u crno blato na plažama ispod očeve fabrike pamuka u Putungu. Iz apartmana njegovih roditelja u hotelu *Palas* jasno se videlo kada ih je napala jedna divizija kineskih trupa kojom je komandovao nećak madam Čang. Čitavih pet dana su se Japanci borili

iz rovova koji bi se, kad se voda podigne, ispunili njome do visine struka, a onda su krenuli u juriš sa fiksim bajonetima i naterali Kineze u beg.

Kolona automobila kretala se kroz punkt, prevozeći grupe Amerikanaca i Evropljana koji su već kasnili na božićne zabave. Jang je pomerio pakarda do rampe i od straha počeo da zvižduće. Ispred njih je bio *Mercedesov* kabriolet okićen zastavicama sa svastikama, pun nestrpljivih mladih Nemaca. Ali Japanci su s jednakom temeljitošću pretresli i njihov auto.

Majka je uhvatila Džima za rame. „Nemoj sada, dušo. Mogao bi da uplašiš Japance.“

„Ne bi to njih uplašilo.“

„Džejmi, nemoj sada“, ponovio je otac i na šaljiv, za njega neuobičajen način dodao: „Mogao bi čak i da započneš rat.“

„Je l' bih mogao?“ Pomisao na to je zagolicala Džima. Spustio je aviončić ispod prozora. Japanski vojnik je prelazio bajonetom zakačenim za pušku preko vetrobrana, kao da na njemu raseca nevidljivu mrežu. Džim je znao da će se posle toga nagnuti kroz prozor auta, raspršujući u unutrašnjost pakarda svoj umorni dah i onaj preteći miris koji su odavali svi japanski vojnici. Svi tada sede nepomično, jer bi i na najmanji pokret mogla da usledi kratka pauza, nakon koje bi došla strahovita kazna. Prethodne godine, kada je imao deset godina, Džim je umalo izazvao srčani udar kod Janga kada je uperio metalnu spitfajer pušku pravo u lice japanskog kaplара uz pesmicu „Ta-ta-ra-ta-ta...“. Gotovo čitav jedan minut kaplar je zurio u Džimovog oca bez ikakvog izraza na licu i lagano klimao glavom. Njegov je otac fizički bio snažan čovek, ali Džim je znao da ta vrsta snage potiče od igranja tenisa.

Ovoga puta Džim je samo želeo da Japanci vide njegovu letelicu od balse, ne da joj se dive, već da uvažavaju njeno

postojanje. Sada je bio stariji i voleo je da zamišlja sebe kao kopilota pakarda. Letelice su oduvek zanimale Džima, a posebno japanski bombarderi koji su 1937. razorili šangajske oblasti Nantao i Hongkou. Jedna za drugom, ulice sa kineskim nastambama bile su sravnjene sa zemljom, a u Aveniji Edvarda Sedmog jedna jedina bomba ubila je hiljadu ljudi, više od bilo koje bombe ikada u istoriji ratovanja.

Glavna atrakcija zabava kod doktora Lokvuda zapravo je bilo bojište kod Hungđaoa koje je sada bilo van upotrebe. Iako su Japanci kontrolisali otvorena polja oko grada, njihove snage su bile zauzete neprestanim patroliranjem duž rubova Međunarodnog naselja. Nisu pridavali veliki značaj malobrojnim Amerikancima i Evropljanima koji su živeli u seoskim oblastima i tamo se japanski vojnik retko kada mogao videti.

Čim su stigli do zabačene kuće doktora Lokvuda, Džim je na svoje olakšanje uvideo da zabava neće biti baš uspešna. Na prilazu pred kućom bilo je tek desetak automobila, a njihovi su šoferi svesrdno radili na brisanju prašine sa branika, žudno iščekujući da što pre odatle pobegnu. Bazen je bio ispražnjen, a baštovan Kinez je u tišini sklanjao mrtvu vugu iz dela sa dubljim dnom. Manja deca su sa svojim nanama sedela na terasi i gledala trupu akrobata iz Kantona, koji su se peli uz svoje komedijaške merdevine i pretvarali da nestaju na nebu. Preobražavali su se u ptice, širili krila od zgužvanog papira i plesali prema deci koja su klicala, pa se udaljavali, a zatim bi skočili jedan drugome na leđa i pretvorili se u jednog velikog crvenog petlića.

Džim je provezao avion od balse kroz vrata na verandi. Svet odraslih je nastavio da se okreće iznad njegove glave dok je on obilazio prostorije u kojima se odvijala zabava. Mnogi su od gostiju odlučili da se ne pojave u kostimu,

kao da su ih i uloge koje u zbilji imaju činile previše nervoznim da bi se još prurušavali u drugo ruho. Skup je podsetio Džima na zabavu u Aveniji Amherst koje su trajale po celu noć i produžavale se sve do sledećeg popodneva, kada su se sluđene majke u poguđvanim večernjim haljinama šunjale oko bazena i pretvarale da traže svoje muževe.

Razgovor je zgasnuo kad je doktor Lokvud uključio radio na kratkim talasima. Srećan što vidi da su svi zauzeti, Džim je izašao kroz sporedna vrata na terasu iza kuće. Tu je stao da posmatra pokrete žena koje su uklanjale korov sa travnjaka. Bilo ih je dvadeset Kineskinja, odevenih u crne tunike i pantalone, a svaka je sedela na sićušnom tronošću. Sedele su rame uz rame i žuborile glasovima u neprestanom razgovoru, a noževi za sećenje korova su sevali po travi. Iza njih, travnjak doktora Lokvuda se prostirao poput zelene tkanine šantung.

„Zdravo, Džejni. Opet mudruješ?“ Gospodin Maksted, otac njegovog najboljeg prijatelja, pojavio se sa verande. Ta usamljena, ali prijateljski nastrojena prilika, odevena u veštačku svilu sjajnu poput ajkuline kože, koja se sa stvarnošću suočavala kroz amortizere u vidu velike čaše viskija sa sodom, zagledala se iznad svoje cigare u pravcu žena koje su čupale korov. „Kada bi svi ljudi u Kini seli u red, red bi se protegao od Severnog do Južnog pola. Jesi li razmišljao nekad o tome, Džime?“

„Mogli bi da počupaju korov celog sveta?“

„Ako tako postaviš stvar. Čujem da si otišao iz Mladih izviđača.“

„Pa da...“ Džim je podozrevao da nema gotovo nika-kve svrhe objašnjavati gospodinu Makstedu zašto je napustio izviđače, čemu taj čin pobune na koji se odlučio samo da bi proverio do kakvog će ishoda dovesti. Na Džimovo

razočaranje i iznenađenje, njegove roditelje to nije nimalo ganulo. Pomislio je da ispriča gospodinu Makstedu kako nije samo napustio izviđače i postao ateista već i da bi takođe mogao postati komunista. Komunisti imaju tu očaravajuću sposobnost da uznemire svakoga, a taj talenat je Džim izuzetno poštovao.

Znao je, međutim, da gospodina Maksteda ovo ne bi zaprepastilo. Džim se divio gospodinu Makstedu, arhitekti koji je postao preduzimač i napravio nacрте za pozorište *Metropol* i mnogobrojne šangajske noćne klubove. Džim je često pokušavao da oponaša njegov razvratnički stil, ali brzo je otkrio da toliko opušteno ponašanje predstavlja iscrpljujući posao. Džim je teško mogao da zamisli sopstvenu budućnost – u Šangaju se živelo isključivo u okvirima prenapete sadašnjosti – ali zamišljao je kako će, kad odraste, biti kao gospodin Maksted. Većito u društvu jedne iste čaše viskija sa sodom, ili se tako bar Džimu činilo, gospodin Maksted je bio savršen primer Engleza koji se prilagodio na Šangaj, što Džimovom ocu, čoveku ozbiljnom i razumnom, nikada zapravo nije uspelo. Džim je uvek uživao u vožnjama sa gospodinom Makstedom, kada bi on i Patrik seli na prednje sedišta studebejkera i otisnuli se na nepredvidiva putovanja kroz popodneveni svet praznih noćnih klubova i kazina. Gospodin Maksted je sam vozio studebejkera, a takvo je ponašanje bilo vragolasto i Džimu je delovalo uzbudljivo, čak i pomalo zloglasno. On i Patrik bi novcem gospodina Maksteda igrali rulet za praznim stolom, praćeni strpljivim osmesima Beloruskinja, zabavljačica iz bara koje su uživale svoje svilene čarape, dok je gospodin Maksted sedeo u kancelariji sa vlasnikom i prevrtao neke druge gomile novčanica.

Možda bi zauzvrat trebalo da povede gospodina Maksteda na svoju tajnu ekspediciju do aerodroma u Hungđaou?

„Nemoj da propustiš projekciju filma, Džejmi. Računam na tebe da me obaveštavaš o najnovijim vestima u vojnoj avijaciji...“

Džim je posmatrao gospodina Maksteda kako se leluja duž popločane ivice praznog bazena, radoznalo čekajući da vidi da li će upasti. Ako gospodin Maksted uvek upada u bazene sasvim slučajno, kao što zaista uvek čini, zašto onda upada u njih jedino onda kada su ispunjeni vodom?

Napuštene aerodrom

Mozgajući o odgovoru, Džim se spustio sa terase. Potrčao je preko travnjaka pokraj žena što su čupale korov, jedreći svojom letelicom iznad njihovih glava. Žene nisu obratile pažnju na njega, kidale su noževima travu, ali Džim bi uvek osetio blagi dodir jeze kada bi im se u svojim lutanjima previše približio. Mogao je da zamisli šta bi se dogodilo kada bi bez svesti pao ispred njih.

Na jugozapadnom uglu imanja doktora Lokvuda nalazio se radio-prijemnik. Jedan deo drvene ograde bio je sklonjen da bi se postavile potporne žice, te je Džim iskoračio kroz prolaz na rub napuštene poljane. Nadgrobna humka se na njenoj sredini uzdizala iznad podivljale šećerne trske, a kovčezi koji su počeli da trule izbijali su iz rastresite zemlje poput fioke na komodi.

Džim se zaputio preko polja. Dok je prolazio pored humke, zastao je da proviri u kovčege bez poklopca. Kosturi koji su počeli da žute bili su utopljeni u blato raskvašeno od kiše, kao da su ti siroti seljaci počivali na odrima od svile. Po ko zna koji put, Džima je zaprepastila razlika između bezličnih tela